

Inleiding Surinaamse poëzieavond – PCN, Nijmegen, 12 maart 2026.

Henk Moeniralam

Het houden van een gedegen inleiding over de Surinaamse poëzie vergt minstens een tot anderhalf uur, als het niet langer is. De ontwikkeling van poëzie hangt namelijk sterk samen met de historie, cultuur, onderwijs, taal, diverse maatschappelijke omstandigheden en politieke ontwikkelingen in een land, de sociale positie van groepen in een land, de status van hun taal, de machtsverhoudingen binnen een land, religies en rituelen, het welvaartsniveau, de invloed van andere landen op een land, etc.

Zoals u weet, is Suriname ruim 300 jaar een kolonie geweest van Nederland. Het heeft lange tijd niet een eigen literaire taal kunnen ontwikkelen, omdat de culturele waarden van de kolonisator overheersend waren en invloed hebben gehad op nagenoeg het gehele maatschappelijke leven in Suriname. De eigen taal van Surinamers mocht op school of soms zelfs thuis niet worden gesproken, waardoor er lange tijd geen sprake kon zijn van een natuurlijke ontwikkeling van de eigen taal. De officiële spelling van het Sranantongo is pas in een Resolutie op 15 juli 1986 vastgesteld.

Goedenavond beste mensen,

Het kan geen toeval zijn dat een avond als deze, een poëzieavond over Surinaamse dichtkunst in deze stad wordt gehouden. Niet omdat toevallig het PCN in Nijmegen is gevestigd, maar omdat we hier zijn in het toenmalige Noviomagus, de vroegere naam van Nijmegen met een rijk verleden, brandpunt van culturen, maar ook een bewogen verleden. Evenals de Surinaamse dichtkunst.

Als ik hier sta, sta ik hier vanwege gevoelens van bewondering en ontzag voor degenen die in het verleden de weg hebben geplaveid voor de moderne Surinaamse dichtkunst. Wie waren die wegbereiders? Ik hou het hier bij vijf, maar er zijn meer.

Misschien dat u denkt dat mijn gedachten in de eerste plaats uitgaan naar Henri of Henny de Ziel (Trefossa). En dat is ongetwijfeld ook grotendeels zo, maar vaak wordt vergeten dat er een persoon is geweest die inspirerend heeft gewerkt op Trefossa, de man die over het algemeen wordt beschouwd als de voorvechter voor een eigen Surinaamse taal. Dat was **papa (Julius) Koenders (1886 – 1957)**, die als onderwijzer inzag dat de waarden en normen die het onderwijs destijds uitdroeg niet correspondeerden met zijn oorspronkelijke waarden en tradities. Hij kwam op voor het Sranantongo, toen meer bekend onder de naam Neger-Engels, de taal die in vele opzichten ondergeschikt of minderwaardig werd geacht toen nog in sterke mate sprake was van overheersing van Nederlandse culturele waarden.

Maar goed, **Trefossa (1916 - 1975)** wordt over het algemeen beschouwd als de grondlegger van de moderne Surinaamse literatuur. Zijn eerste dichtbundel (niet zijn eerste gedicht 'Bro') Trotji (voorzang) in 1957 bevatte gedichten in het Sranantongo.

De uitgave hiervan had grote invloed op de status en het imago van Sranantongo als literaire taal. Het inspireerde velen en het leek alsof er een nieuw tijdperk was aangebroken in de Surinaamse poëzie. Want volgens Trefossa had de Surinaamse cultuur behoefte aan eigen vormen van expressie.

Hij is ook degene die nog steeds sterk verbonden wordt met het Surinaamse volkslied. De Surinaamse regering vroeg hem in 1959 een couplet in Sranantongo te schrijven om de eenheid van het Surinaamse volk en de verbondenheid met de grond tot uitdrukking te brengen. En dat zien we terug in het tweede couplet van het volkslied, beginnend met: 'Opo kondreman un opo' (Landgenoten staat op !)

Naast Trefossa heeft ook Robin Ravales, meer bekend onder de naam **Dobru (1935 – 1983)**, grote invloed gehad op het zelfbewustzijn van het Surinaamse volk. Hij werd ook wel de dichter van de nationale eenheid en Surinaamse trots genoemd.

Op de middelbare school begon Dobru al te dichten. En dat kwam omdat zijn docent Nederlands nogal minachtend zei dat in het markttaalje Sranantongo geen gedichten geschreven konden worden. De volgende dag nam Dobru prompt een gedicht mee naar school in het Sranantongo, getiteld 'Pina' (armoede).

In 1968 richtte Dobru samen met twee andere schrijvers (Thea Doelwijt en Jozef Slagveer) de schrijversgroep Moetete (draagmand) op met als doel de Surinamers bewust te maken van een eigen literatuur. Ze wilden niets liever dan dat deze literatuur onderdeel werd van het curriculum op school. Ze gaven daarom ook regelmatig gastlessen op middelbare scholen en waren zeer populair onder de scholieren. Hun gedichten droegen ze ook voor op de hoeken van de straten en verkochten daar hun boeken. Op die manier probeerden ze aandacht te vragen voor een eigen Surinaamse literatuur. Zijn eerste dichtbundel was Matapi (1965), waarin de meeste gedichten in het Sranantongo zijn opgesteld, waaronder het bekende gedicht 'Wan'. Hierin benadrukt hij het belang van eenheid, ondanks de grote diversiteit van de Surinaamse bevolking.

De vierde persoon die vermeld mag worden als nationale literaire wegbereider is **Shrinivasi (1926 - 2019)**, pseudoniem voor Martinus Lutchman. Bekend als dichter van de ontmoeting en verbinding. Shrini, zoals hij ook wel eens werd genoemd, heeft zowel in Suriname, Nederland als op Curaçao gewoond. Hij was de eerste die een gedicht schreef in het Sarnámi, met als titel Buláhat (roep in de nacht). Hij dichtte overwegend in het Nederlands en soms in het Hindi. Zijn eerste bundel 'Anjali' heeft hij op Curaçao geschreven waar hij ook 13 jaar als leraar werkte. De bundel is echter in Suriname uitgebracht. Shrini probeerde met woorden te verbinden en te verzoenen. Hij wilde verbinding tot stand brengen tussen religies, bevolkingsgroepen, stad en platteland. De laatste jaren van zijn leven was hij op Curaçao, waar hij op 93-jarige leeftijd is overleden.

Voor Nijmegenaren is het misschien interessant te weten dat Shrinivasi in 1984 in Nijmegen gedichten heeft voorgedragen uit eigen werk op uitnodiging van de toenmalige sociaal-culturele vereniging Sambandh (verbinding).

Na de bijeenkomst was een deel van het gezelschap samen met hem naar het huis gegaan van een van de nog steeds meest bekende sleutelfiguren binnen de Surinaamse gemeenschap in Nijmegen. Ze hebben het daar gezellig gehad, op z'n Surinaams dan, zo is mij ingefluisterd -;). Maar Shrinivasi moest vroeg weg, omdat hij de volgende dag door moest vliegen naar zijn vriend en dichter Pramoedya Ananta Toer in Indonesië.

Tenslotte wil ik hier nog stil staan bij een vijfde persoon, namelijk **Michaël Slory (1935 - 2018)**, geboren in Coronie. Coronie, het district in Suriname dat bekend staat om zijn prachtige kokospalmen. Geen wonder dat de natuur in zijn gedichten een rol speelt, maar dan als metafoor en beelden uit zijn geboortedistrict. Op de middelbare school begon hij met dichten, hiertoe aangespoord door zijn docent Spaans. Zijn eerste gedicht was 'Koroni Kawina', geschreven op het ritme van het Sranantongo zoals gesproken in Coronie en van de kawina-muziek. Slory studeerde later Spaans in Amsterdam waar hij zich aansloot bij de Surinaamse beweging 'Wie Eegi Sanie'. Langzamerhand begon hij te beseffen dat er op een andere manier naar de Surinaamse geschiedenis moest worden gekeken dan tot dan toe lang is gedaan vanuit de ogen van de Nederlandse kolonisator. Hij schreef niet alleen anti-imperialistische strijddichten, maar ook liefdespoëzie. Slory is in ieder geval ook een van de personen geweest die het literaire Sranantongo heeft aangemoedigd en eveneens een aantal prijzen heeft gewonnen.

Papa Koenders, Trefossa, Dobru, Shrinivasi en Slory zijn vijf personen die ik hier kort ter sprake heb gebracht. Personen die duidelijke parallellen laten zien in het gevoel dat zij hebben voor de eigen taal van het land. Allen hebben ongetwijfeld beseft dat je een volk of groep niet harder kunt treffen in haar hart door haar taal te ontnemen, te verachten of minderwaardig te vinden. We mogen dankbaar zijn dat ze de weg hebben bereid voor een nieuwe generatie dichters met wortels in Suriname, ook al zijn het niet altijd dichters die het Sranantongo gebruiken, maar wel hun verleden en eigen culturele waarden in ere houden.

Bedankt voor uw aandacht.

Addendum:

In de inleiding zijn **Johanna Schouten - Elsenhout en Bernardo Ashetu** niet gememoreerd. Maar ook zij kunnen geschaard worden onder de groep wegbereiders voor de Surinaamse dichtkunst.

Johanna Schouten – Elsenhout (1910 – 1992), ook wel tante Jo genoemd, wordt over het algemeen beschouwd als de *Bigi misi fu Sranan puwema*, de grande dame van het Surinaamse gedicht. Het begon met spontane ingevingen die werden opgeschreven in een schoolschrift. Het dichten gebeurde bij haar op natuurlijke wijze en wel met een kracht en energie die vergeleken kunnen worden met die van Trefossa. Pas toen ze ongeveer 50 jaar was, werden haar gedichten ontdekt. In 1958 stuurde ze in Suriname haar gedicht 'Kotomisi' naar een radioprogramma waarin luisteraars werden uitgenodigd gedichten en verhaaltjes in te zenden om de bewustwording van de eigen taal en cultuur te versterken. Het grappige is dat ze eigenlijk niet eens doorhad dat ze aan het dichten was. Ze wordt daarom met recht een autodidact genoemd. Haar werk vloeit voort uit de orale traditie met veel kennis van het Sranantongo. Surinaamse spreekwoorden en gezegden (odo's) waren haar met de paplepel ingegoten door haar moeder. Later zijn deze odo's uitgebracht in de publicatie *Sranan Pang!*, 1974. Met behulp van het voormalige Bureau Volkscultuur in Suriname, bracht ze twee dichtbundels uit: *Tide ete* (Vandaag nog, 1963) en *Awese* (Begeesterd, 1965). Internationaal kwam ze in beeld met haar gedicht *Uma* (Vrouw). Het gedicht prijst de vrouw en de kracht van de vrouw. Ze was alleenstaand, had drie kinderen en wist wat het was om je als vrouw van eenvoudige komaf staande te houden in zware tijden. In 1999 gebruikte Hillary Clinton in haar toespraak op een conferentie voor NGO's in Den Haag de laatste strofe uit *Uma*: 'Vrouw je bent verheven, je straalt, je staat rechtovereind, in de strijd van alledag.'

Bernardo Ashetu (1929 – 1982), pseudoniem voor Hendrik (Henk) van Ommeren, heeft nagenoeg al zijn gedichten op een enkele na in het Nederlands geschreven, in tegenstelling tot bijvoorbeeld Trefossa die bewust koos voor het Sranantongo. Voor zijn generatie was de taalkeuze van Ashetu voor het Nederlands nogal apart. Maar vanwege zijn originaliteit en eigen stijl heeft hij ook invloed gehad op de Surinaamse dichtkunst. Zijn gedichten waren vernieuwend, bevatten geen directe beschrijvingen, maar zijn vaak raadselachtig, diepzinnig, zinnebeeldig en laten ruimte voor interpretatie. In plaats van politieke of nationalistische thema's gebruikte hij dromen, beelden en vragen over (de zin van) het leven. In 1959 maakt hij zijn officieel debuut met een aantal gedichten in het tijdschrift 'Antilliaanse Cahiers'. Daarna verschijnt zijn eigen bundel *Yanacuna* met ruim 200 gedichten. Na *Yanacuna* valt het stil, een enkele keer is nog een gedicht in een literair tijdschrift te lezen. Hij ondergaat mentaal een moeilijke periode en overlijdt in 1982. Enkele jaren na zijn dood duiken gedichten op in bloemlezingen, artikelen en in drie bundels met keuzes uit zijn gehele werk: *Marcel en andere gedichten* (2002), *Dat ik zong* (2007), *Dat ik je liefheb* (2011). Zijn pseudoniem Ashetu verwijst naar de naam van een gevlochten muts in Kameroen. De woorden van de drager van deze muts hebben kracht en invloed. Vanwege zijn Surinaamse herkomst wordt verondersteld dat hij daarom vergelijkingen heeft gemaakt met de anisa (een Surinaamse hoofddoek) die op grond van o.a. kleur en vouwwijze verborgen boodschappen in zich draagt.